

DOI 10.36074/grail-of-science.29.04.2022.038

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АБОРИГЕННОЇ ФЛОРИ У СТАЛИХ ЛАНДШАФТАХ УРБАНІЗОВАНИХ ПРОСТОРІВ УКРАЇНИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Іщук Любов Петрівна

доктор біол. наук, професор, професор кафедри садово-паркового господарства,

Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Діденко Інна Петрівна

канд. біол. наук, завідувач відділу трав'янистих рослин

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАНУ, Україна

Іщук Галина Петрівна

канд. с.-г. наук, доцент, доцент кафедри лісового господарства

Уманський національний університет садівництва, Україна

Миронюк Тамара Миколаївна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри біології та методики її навчання

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Анотація. У роботі проаналізовано зарубіжний та вітчизняний досвід створення сталих ландшафтів в урбоєкосистемах. Виділено 11 видів одно- і дворічників і 64 види багаторічників аборигенної флори перспективних для створення сталих ландшафтів у садах і парках рівнинної частини України. Особливої уваги заслуговують ранньовесняні аспекти ефемероїди, які формують сталі весняні ландшафти. Виділено групи аборигенних видів для створення газонів та задерніння піднаметового простору у садах і парках. Значна увага приділена високодекоративним різновидам і гібридам аборигенних видів, придатних для озеленення урбоєкосистем.

Ключові слова: аборигенні види, гібриди, ефемероїди, сталі ландшафти, урбоєкосистема.

Очевидні і безповоротні зміни клімату, які випереджають навіть песимістичні прогнози вчених, підводять нас до думки максимально використати досвід природи, який вона накопичувала впродовж мільйонів років. Це допоможе зробити середовище урбанізованого простору у наших містах більш екологічним, безпечним та комфортним. Створення сучасних ландшафтів в урбоєкосистемах має базуватися на принципах екологічного балансу через формування сталих ландшафтів.

Сталі ландшафти в умовах урбоекосистем ефективно регулюють, збирають і очищують дощові води, поліпшують якість повітря, підвищують енергоефективність прилеглих будівель, зменшують поширення інвазійних видів та шкідників, зберігають біорізноманіття у міському середовищі тощо [6, 8]. Розвинені міста світу вже сьогодні впроваджують ці принципи у міські ландшафти. Приклади створення та функціонування сталих ландшафтів ми можемо бачити у країнах Західної та Східної Європи, США, Ізраїлю, Китаю тощо. Так у Роттердамі, Лондоні, Цюріху та Парижі у парках і на відкритих ділянках, та вздовж тротуарів, доріг і магістралей замість традиційних газонів культивують дикорослі квітучі луки. У містах Північної Америки і Західної Європи створюють біодренажні системи для збору дощової води і створення дощових садів [1, 5, 6, 7, 9].

Впродовж останнього десятиліття на щорічній британській виставці в Челсі (Chelsea Flower Show) високу оцінку отримали сади Моргана Стенлі, Роберта Баркера, Кейта Савілла, які здобули популярність завдяки своїй натуральності. А сад Марка Грегора «Ласкаво просимо у Йоркшир» 2018 року, у якому реалістично відтворено краєвиди національного парку Йоркшир-Дейлс у Пенінських горах Північної Англії, завдяки натуральності та використанню аборигенних рослин здобув номінацію глядацьких симпатій – «Сад десятиліття» [3, 4]. У цьому саду майстерно поєднано мальовничі луки, узлісся, пасовища, кам'яні вали та доглянуті котеджні сади. Сад вмістив в собі природні матеріали Йоркширу, традиційні промисли та ремісниче виробництво всесвітньо відомих сирів.

Завдяки багатому флористичному різноманіттю Україна також має високий потенціал для створення сталих ландшафтів в урбоекосистемах. Проте їх створення перебуває лише на початкових стадіях. Так у Києві архітектурні студії Zemlia і Formografia розробили спільний проєкт сталого ландшафту для логістичного підприємства [6].

Для створення сталих ландшафтів не потрібно акцентувати увагу на екзотичних рослинах, а варто використовувати рослини місцевої флори, яка у зв'язку з кліматичними змінами зазнає значної трансформації, багато видів знижують чисельність або перебувають під загрозою зникнення.

Метою наших досліджень було проаналізувати декоративні якості та біоекологічні особливості трав'янистих рослин аборигенної флори та основні принципи створення квітникових насаджень різного функціонального призначення [2].

Перш за все великої уваги заслуговують весняні ефемероїди, які створюють аспект у наших садах і парках впродовж квітня – травня *Corydalis solida* (L.) Clairv., *Corydalis cava* (L.) Schweigg. & Körte, *Scilla bifolia* L., *Ficaria verna* Huds., *Convallaria majalis* L., *Anemone ranunculoides* L. тощо (рис. 1-2). Ці місцеві види придатні для створення масивів, груп, куртин та оформлення узлісь. Природні куртини *Anemone ranunculoides*, *Viola odorata* L. виступають акцентами весняного пейзажу у садово-паркових ландшафтах (рис. 3-4). Досвід створення штучних насаджень аборигенних видів можна побачити на прикладі Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАНУ, Державного дендрологічного парку «Олександрія» НАНУ, де практикують висадження *Vinca*

minor L. під наметом дерев (рис. 5). Аборигенні види добре виглядають у міксбордерах, бордюрах, групах та солітерами на фоні газону чи мощення. Найбільш перспективні аборигенні види з високими декоративними якостями придатні для озеленення урбанізованих просторів представлені у таблиці 1.

Рис. 1. *Corydalis solida* і *Anemone ranunculoides* у кварталах НДП «Софіївка» НАНУ.

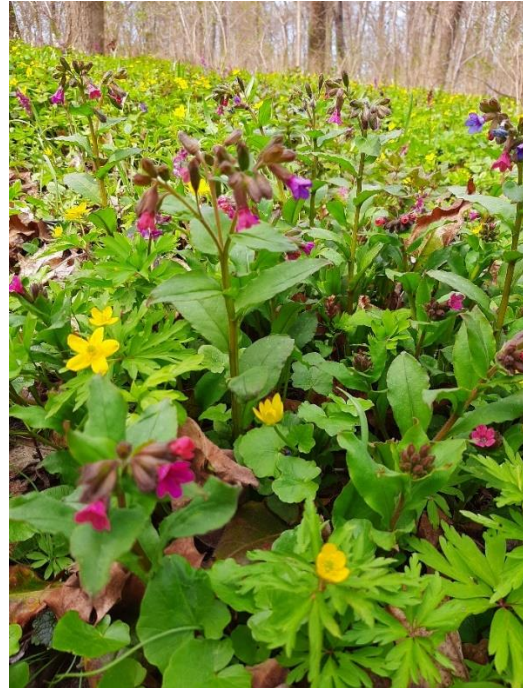

Рис. 2. *Pulmonaria obscura* і *Anemone ranunculoides* у кварталах НДП «Софіївка» НАНУ.

Рис. 3. Куртини *Anemone ranunculoides* у кварталах НДП «Софіївка» НАНУ.

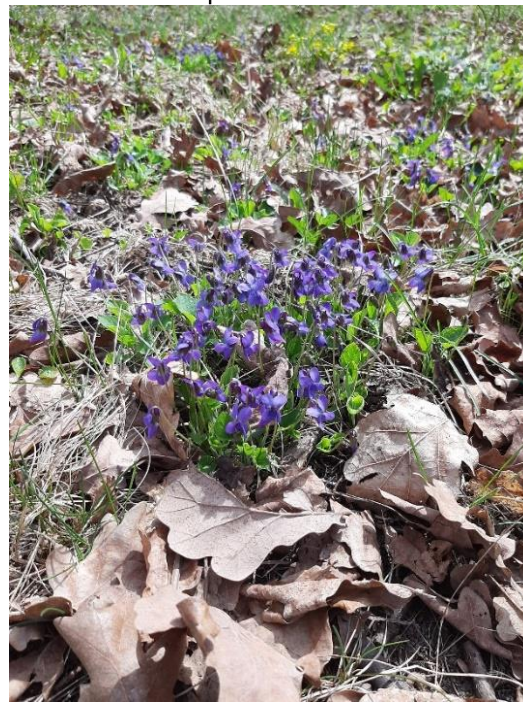

Рис. 4. Куртини *Viola odorata* у кварталах НДП «Софіївка» НАНУ.

Рис. 5. *Vinca minor* у насадженнях Державного дендрологічного парку «Олександрія» НАНУ

Таблиця 1

Асортимент аборигенних трав'янистих рослин придатних для озеленення урбанізованих просторів

Назва виду	Висота, см	Колір квітів або суцвіть	Період декоративності, місяці
Одно- і дворічники			
<i>Alcea rosea</i> L.	80-250	від білого, рожевого до чорного	VI-X
<i>Archangelica officinalis</i> Hoffm.	120-250	жовтувато-зелені	VI-VIII
<i>Bellis perennis</i> L.	10-30	білі, рожеві, червоні	IV-IX
<i>Centaurea cyanus</i> L.	30-60	сині	VI-X
<i>Consolida regalis</i> Gray	40-70	сині	VI-IX
<i>Echium vulgare</i> L.	50-100	сині	VI-VII
<i>Jasione montana</i> L.	35-40	голубувато-сині	VI-VIII
<i>Melampyrum nemorosum</i> L.	10-60	жовто-гарячі	VI-VIII
<i>Papaver rhoeas</i> L.	25-80	яскраво-червоні	VI-VIII
<i>Silene latifolia</i> Poir.	40-100	білі	V-VIII
<i>Vicia villosa</i> Roth.	30-150	лілово-сині, лілові, блідо-лілові, блідо-червоні, блідо-сині, білі	VI-VIII
Багаторічники			
<i>Achillea millefolium</i> L.	20-100	білі	VI-IX
<i>Ajuga reptans</i> L.	10-30	блакитні, рожеві або білі	V-VI

Продовження табл. 1

Назва виду	Висота, см	Колір квітів або суцвіть	Період декоративності, місяці
<i>Alopecurus pratensis</i> L.	80-160	білуваті	VI-VII
<i>Anemone ranunculoides</i> L.	20-40	жовті	VI
<i>Anthriscus sylvestris</i> (L.) Hoffm.	100-150	білі	VI-VIII
<i>Artemisia absinthium</i> L.	60-120	жовті	VI-IX
<i>Asarum europaeum</i> L.	5-10	темно-червоно-бурі	IV-V
<i>Betonica officinalis</i> L.	30-60	малинові	VI-IX
<i>Bistorta officinalis</i> Delabre	20-80	рожеві	V-IX
<i>Calamagrostis epigejos</i> (L.) Pot	80-150	зелені, рожево-фіолетові	VI-VIII
<i>Campanula persicifolia</i> L.	30-80	голубі	VI-VIII
<i>Caltha palustris</i> L.	10-40	золотисто-жовті	IV-V
<i>Cichorium intybus</i> L.	15-150	голубі	VI-IX
<i>Convallaria majalis</i> L.,	15-30	білі	V
<i>Corydalis solida</i> (L.) Clairv.	10-20	бузкові	VI
<i>Corydalis cava</i> (L.) Schweigg. & Körte	15-25	бузкові	VI
<i>Deschampsia cespitosa</i> (L.) P. Beauv.	20-150	від жовто-зеленого до блідо-фіолетового	VI-VIII
<i>Digitalis grandiflora</i> Mill.	40-120	жовті	VI-VIII
<i>Eryngium campestre</i> L.	30-60	білуваті	VII-IX
<i>Isopyrum thalictroides</i> L.	10-30	білі	IV-V
<i>Festuca valesiaca</i> Schleich. ex Gaudin	20-25	коричнево-зелені	V-VI
<i>Ficaria verna</i> Huds.	15-20	жовті	VI
<i>Filipendula vulgaris</i> Hill	30-80	біло-рожеві	VI-VII
<i>Fragaria vesca</i> L.	5-30	білі	V-VI
<i>Geum coccineum</i> Sibth. & Sm.	25-30	яскраво-червоні	VI-VII
<i>Geum triflorum</i> Pursh.	30-50	червоні	VI-VII
<i>Geranium pratense</i> L.	30-80	бузково-сині	VI-VII
<i>Geranium sanguineum</i> L.	20-50	малиново-червоні	VI-VII
<i>Helichrysum arenarium</i> (L.) Moench.	15-30	солом'яно-жовті, жовто-гарячі	VI-VIII
<i>Hypericum perforatum</i> L.	30-60	жовті	VI-VIII
<i>Inula helenium</i> L.	100-250	жовті	VII-VIII
<i>Lagurus ovatus</i> L.	10-95	сіро-зелені	IV-VII
<i>Lamium album</i> L.	30-80	бруднувато-жовтувато-білі	V-VIII
<i>Lamium galeobdolon</i> (L.) L.	15-50	жовтувато-білі	V-VI
<i>Lamium maculatum</i> (L.) L.	20-80	пурпурові	VI-VIII
<i>Lotus corniculatus</i> L.	30-40-80	жовті	VI-VIII
<i>Matricaria chamomilla</i> L.	15-60	білі з жовтою серединкою	VI-VIII
<i>Monarda dydyma</i> L.	70-100	малинові, бузкові	VI-VIII
<i>Persicaria bistorta</i> (L.) Samp.	30-100	рожеві	V-VI
<i>Paris quadrifolia</i> L.	10-40	жовтувато-зелені	VII-VIII
<i>Plantago lanceolata</i> L.	40-50	світло-бурі	VII-IX

Продовження табл. 1

Назва виду	Висота, см	Колір квітів або суцвіть	Період декоративності, місяці
<i>Poa pratensis</i> L.	15-80	білувато-зелені	VI-VII
<i>Polygonatum odoratum</i> (Mill.) Druce	30-65	білі	V
<i>Primula veris</i> L.	5-30	яскраво-жовті	IV-V
<i>Pulmonaria obscura</i> Dumort.	16-3	рожеві, пізніше пурпурово-фіолетові або сині	IV-V
<i>Salvia officinalis</i> L.	60-80	синьо-фіолетові	VI
<i>Salvia tesquicola</i> Klok. et Pobed.	50-80	лілові	V-VII
<i>Salvia verticillata</i> L.	50-80	лілові, білі	VI-IX
<i>Sanquisorba officinalis</i> L.	20-100	темно-червоні	VI-VII
<i>Scabiosa columbaria</i> L.	25-80	рожеві, світло-сині, лілові	VI-VII
<i>Securigera varia</i> (L.) Lassen		рожево-білі	V-VIII
<i>Sedum acre</i> L.	5-15	золотисто-жовті	V-VII
<i>Silene chalcedonica</i> (L.) E. H. L. Krause	30-70	рожеві, фіалково-червоні	VI-VIII
<i>Silene viscaria</i> (L.) Jess.	30-80	малинові, білі	VI-VII
<i>Stachys sylvatica</i> L.	40-100	рожеві, бузкові, пурпурові, білі або жовті,	VI-VIII
<i>Tanacetum corymbosum</i> (L.) Sch.Bip.	30-120	білі	VI-VII
<i>Tanacetum vulgare</i> L.	40-150	жовті	VI-IX
<i>Taraxacum hybernum</i> Steven	15-20	жовті	
<i>Trifolium arvense</i> L.	10-20	блідорозові	VI-IX
<i>Veronica chamaedrys</i> L.	10-45	світло-блакитні	VI-VII
<i>Verbascum densiflorum</i> Bertol.	50-180	жовті	VI-VII
<i>Veronica longifolia</i> L.	60-120	сині, синьо-фіолетові	VI-VIII
<i>Vinca minor</i> L.	30-70	сині	V-VI
<i>Viola odorata</i> L.	5-15	синьо-фіолетові, рожеві, білі	IV-V

Заслужують великої уваги і місцеві види, що є невід'ємною частиною мавританського газону, до яких доцільно додавати лучні види типу *Bellis perennis* L., *Lotus corniculatus* L., *Ajuga reptans* L., *Trifolium arvense* L. тощо (рис. 6).

Серед представлених видів доцільно виділити групу сциофітів – *Vinca minor*, *Paris quadrifolia*, *Convallaria majalis*, види роду *Lamium* L., які характеризуються високою декоративністю під наметом дерев та кущів. Особливу групу рослин становлять найбільш високодекоративні види, з яскравими суцвіттями або квітками. Серед аборигенних видів вже впроваджують в озеленення підвиди і гібриди *Vicia villosa* subsp. *eriocarpa*, *Eryngium campestre* 'Blue Cap', *Eryngium campestre* 'Blue Hobbit', *Scabiosa columbaria* 'Vivid Violet', *Persicaria bistorta* 'Superba', *Persicaria bistorta* 'Fat Domino', *Alopecurus pratensis* 'Aureo variegatus', *Veronica longifolia* 'Marietta', *Veronica longifolia* 'Carlotte', *Lamium galeobdolon* 'Herman's Pride', *Lamium galeobdolon* 'Kirkcudbright Dwarf',

Filipendula vulgaris 'Pink', *Filipendula vulgaris* 'Plena', *Filipendula ulmaria* 'Variegata', *Polygonatum odoratum* 'Variegatum', *Vinca minor* 'Gertrude Jekyll', *Vinca minor* 'argenteovariegata', які пропонують вітчизняні садові центри та ландшафтні компанії.

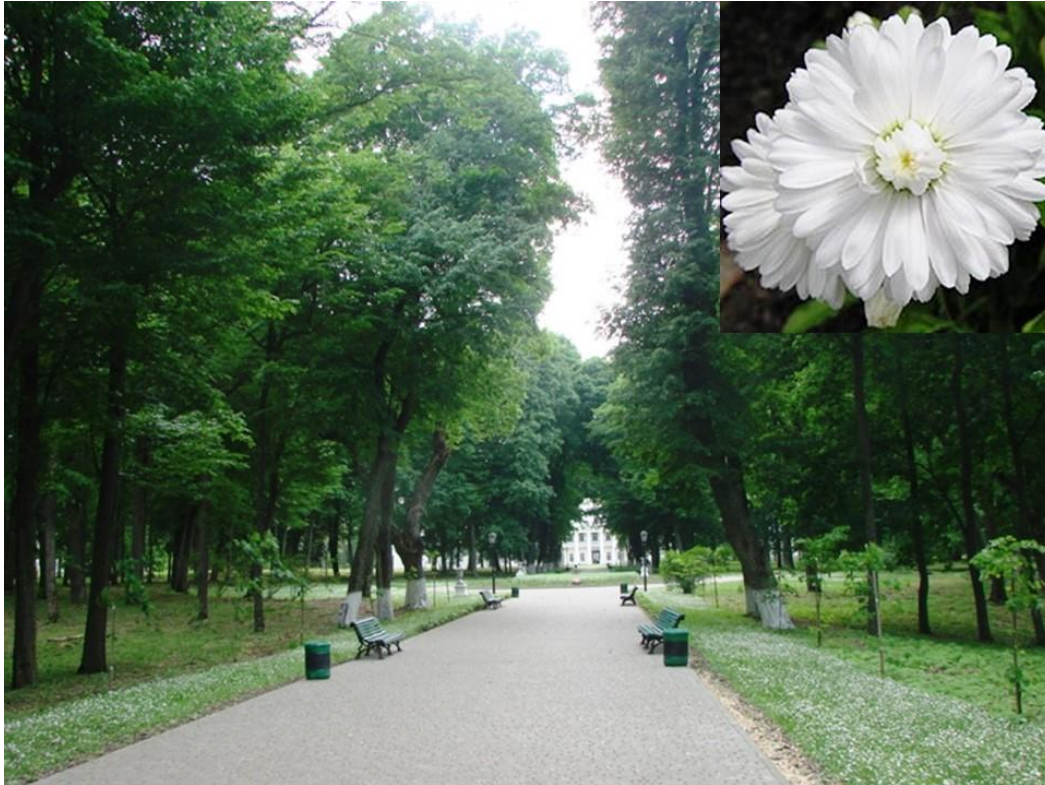

Рис. 6. Насадження *Bellis perennis* у складі мавританського газону в Національному історико-культурному заповіднику «Качанівка»

Висновки. Таким чином, аборигенні трав'янисті рослини, завдяки високій екологічній пластичності та декоративності, дозволяють використовувати їх у різних типах насаджень – масивах, групах, куртинах, узліссях, бордюрах, міксбордерах. Вони створюють аспекти весняних пейзажів та акцентують увагу глядача. Серед аборигенних рослин є невибагливі види, які здатні добре витримувати світло, затінок, напівтінь, посуху та надмірне зволоження, що дозволяє використовувати їх у різних типах екологічних умов. А вітчизняні розсадники пропонують для озеленення широкий спектр різновидів і гібридів аборигенних видів з високими декоративними якостями, які стійкі до урбоекосистем.

Список використаних джерел:

- [1] Ішук Л. П., Ішук Г. П. Перспективи використання аборигенної флори в озелененні урбанізованих просторів. *Актуальні проблеми, шляхи та перспективи розвитку ландшафтної архітектури, садово-паркового господарства, урбоекотології та фітомеліорації: Матеріали міжнародної наукової конференції.* (с. 38-40) 16-17 вересня 2021 р. Біла Церква. Вилучено з <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/6941>
- [2] Ішук, Л. П., Олешко, О. Г., Черняк, В. М. & Козак, Л.А. (2014) *Квітництво.* Л.П. Ішук (ред.) Біла Церква. Вилучено з <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/6850>

- [3] Кононенко В. (2019). Сад десятиліття і сади-переможці квіткового шоу Челсі 2010-2019 років. Вилучено із <https://zelenasadyba.com.ua/landshaftnij-dizajn/sad-desyatylittya-i-sadi-peremozhci-kvitkovogo-shou-chelsi-2010-2019-rokiv.html>
- [4] Лиховид І. (2020) Українські степи у... Швеції. *День*. (14.08). Вилучено з <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/ukrayinski-stepu-u-shveciyi>
- [5] Писанська Н. (2021) Німеччина – луки для людей ... і бджіл. *Голос України* (01.07). Вилучено з <http://www.golos.com.ua/article/347969>
- [6] Поломаний С. (2019). Сталі ландшафти як умова виживання міста. *PRAGMATIKA.MEDIA* (18.10) Вилучено із <https://pragmatika.media/stali-landshafti-jak-umova-vizhivannja-mista/>
- [7] Стуканова М. (2020) Поверніть природу в місто. *День*. (19.06) Вилучено із <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/povernit-prirodu-v-misto>
- [8] Червона книга України. Рослинний світ. (2009). Я. П. Дідух (ред.). Київ: Глобалконсалтинг.
- [9] Hoyle, H., Jorgensen, A., Warren, P., Dunnett, N. & Evans, K. (2017) "Not in their front yard" The opportunities and challenges of introducing perennial urban meadows: A local authority stakeholder perspective *Urban Forestry and Urban Greening* (25) 139-149. Вилучено із <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2017.05.009>